

9. YARGI PAKETİ

MERT H. AKGÜN

SETA | PERSPEKTİF

TEMMUZ 2024 · SAYI 407

- Türkiye’de yargı reformu nasıl bir tarihsel arka plana sahip?
- Yargı reformunun yoğunlaştığı alanlar neler?
- 9. Yargı Paketi’nin gerekçesi nedir ve hangi değişiklikleri getirmektedir?

Yargı reformu Türkiye’nin uzun yıllardır gündeminde olan bir husus. Şüphesiz reform ihtiyacı bir yapısal sorunu ima ediyor. Gerçekten on yıllardır Türkiye’de yargı; uzun yargılama süreleri, yetersiz inanç kaynağı, ideolojik bir anlayışla siyasete yön verme çabası ve fiziki imkansızlıklarla anıldı. Bunun popüler kültürdeki yansıması yargının pek de haksız sayılmayacak bir biçimde köhne adliye binaları, caydırıcı olmayan mahkumiyetler ve bitmek bilmeyen davalar üzerinden karikatürize edilmesiyle görüldü. Şüphesiz böylesi sorunlu bir yargı organı toplumsal barışı zayıflatır, çeşitli kırılğanlıklar üreterek kamu düzeni ve milli güvenliği tehlikeye atabilir.

Bugün hemen herkesin üzerinde uzlaştığı gibi tercih edilen hükümet sistemi ne olursa olsun etkili ve bağımsız bir yargı organının ya da diğer bir ifadeyle adalet üretebilen bir yargı organının varlığı o ülkenin siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarı için bir sigorta niteliği taşımaktadır. Türkiye’de yargının serencamını incelediğimizde kendisinden beklenen hak ve özgürlükler ile hukuk düzeninin koruyucusu olma rolünün istenildiği gibi yerine getirmediği görülür. Fonksiyonları itibarıyla siyasal konularla daha çok muhatap olan

anayasa yargısı, idari yargı ve kısmen de ceza yargısına hakim olan kimi seçkinler hukuk düzenini korumak bir yana hukuku zorlayarak bugün vesayet diye tarif ettiğimiz uygulamalarla seçilmiş hükümetleri baskılamış ve yargıyı siyasi istikrarsızlıkların bizatihi faili haline getirmiştir.

Demokratik hukuk devletinin işlerliğini sağlama rolü üstlenmesi gereken yüksek yargı mercileri; haksız parti kapatma davaları, siyasi yasaklar, dini inanç ve ibadet özgürlüğü kısıtlamaları ile Türkiye’nin demokratikleşmesine ve ülkedeki siyasi istikrara zarar vermiştir.

Bir yandan ideolojik angajmanlarla hareket eden diğer yandan toplumun gündelik hukuki ihtiyaçlarına çözüm üretmede etkisiz kalan yargıda reform arayışı 2000’lerin başında özellikle Avrupa Birliğine üyelik vizyonuyla bir “çıpa” kazanmış ve öncelikle yargının sivilleşmesine yönelik adımlar atılmıştır. AK Parti iktidarıyla bu irade daha güçlü şekilde sahiplenilmiş ve nihayet 2009’a gelindiğinde reform çalışmalarının bir takvime bağlı olarak ve sistematik şekilde yürütülebilmesi için strateji belgeleri kabul edilmeye başlanmıştır. Bugüne kadar 2009, 2014 ve 2019 yıllarında üç Yargı Reformu Strateji Belgesi kabul edilmiş ve bu kapsam-

MERT H. AKGÜN

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde almıştır. Yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü’nde tamamlamıştır. Doktora çalışmalarına Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü’nde devam etmektedir. Araştırma alanları arasında hükümet sistemleri, yeni anayasa çalışmaları, demokratikleşme, yasama faaliyetleri, yargı reformu ve insan hakları yer almaktadır.

da adalete erişimden, yargının hesap verebilirliğine, ceza adaletinden insan kaynaklarına kadar geniş bir yelpazede önemli iyileştirmeler yapılmıştır.

Bugün halen yargı ve adalet alanlarında toplumda bir reform beklentisi bulunsa da mukayeseli bir inceleme yapıldığında son yirmi beş yılda göz ardı edilemeyecek bir gelişimin yaşandığı görülecektir.

3. YARGI REFORMU STRATEJİ BELGESİ

2019'da kabul edilen ve son uygulama yılında olduğumuz üçüncü strateji belgesindeki hedefleri hayata geçirmek üzere son beş yılda sekiz yargı paketi kabul edilmiş, infaz kanunu değiştirilmiş ve kadına karşı şiddetle mücadele düzenlemesi yapılmıştır. Belgenin Mart 2024 itibarıyla gerçekleşme oranı yüzde 71'dir.

Yapılan yasal ve idari düzenlemelerle ifade özgürlüğünün güçlendirilmesi, tutukluluk süresinin kısaltılması, daha pratik ve hızlı yargılama usulleri, ceza adaleti ve özellikle infaz sisteminin ıslah edilmesi, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının ve yargıda dijital çözümlerin yaygınlık kazanması, mahkemelerde ihtisaslaşma, tutuklama tedbirinin istisna niteliğinin korunması, hak arama özgürlüğünün güçlendirilmesi, icra reformu, insan kaynağı niteliğinin artırılması (hukuk mesleklerine giriş sınavı, hakim/savcı yardımcılığı, hukuk fakültesi başarı sıralamasının yükseltilmesi vb.) ile kişisel verilerin gizliliğinin korunması ve yargıda etik ilkelerin gözetilmesi amaçlanmıştır.¹

Nihayet 9. Yargı Paketi olarak bilinen ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulunun gündeminde bulunan 2/2258 Esas Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi² ile –ayrıntılı alt başlıkta açıklanacak olan– yargının iş yükünün yönetilmesi, insan kaynağı niteliğinin iyileş-

1 “Üçüncü Yargı Reformu Stratejisi (2019-2023) Uygulama Raporu”, T.C. Adalet Bakanlığı, (Mart 2024), <https://yargireformu.adalet.gov.tr/dosyalar/yrsuygulama.pdf>, (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2024).

2 Teklifin metni ve gerekçesi için bkz. “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”, TBMM, 4 Temmuz 2024, www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/da0e9572-85dc-4e7d-9012-019078b433ff, (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2024).

tirilmesi ve alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin düzenlemeler getirilmektedir.³

ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARLARINA UYUM

Hukuki destek ve yargılama giderlerini karşılamayacak olan kişilerin avukatlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için hukukumuzda adli yardım adı verilen önemli bir sosyal devlet kurumu mevcuttur. Adli yardım, barolar bünyesindeki adli yardım bürolarınca gerçekleştirilir. Adli yardım hizmetinin giderleri Maliye Bakanlığınca tahsil edilen harç ve idari para cezalarından Türkiye Barolar Birliğine aktarılan paylarla karşılanır. Barolar Birliği ise kanunda yer alan esaslar doğrultusunda barolara adli yardım payını dağıtır. 7409 sayılı Kanun ile birden fazla baronun olduğu illerde (şu an için Ankara ve İstanbul'da) her baroda ayrı bir adli yardım bürosunun kurulması öngörülmüştür.

Anayasa Mahkemesi bu kuralı Anayasa'ya uygun buldu. Ancak aynı kanunda tahsis edilen ödeneğin hesaplanmasına esas teşkil eden puanlamada o ile düşen puanın yüzde 40'ının eşit, yüzde 60'ının baronun avukat sayısına göre dağıtılması da hüküm altına alındı. Mahkeme bu düzenlemeyi “üye sayısı az olan barolarla üye sayısı fazla olan barolar arasında adli yardım ödeneğinin dağıtılması bakımından makul bir denge kuramadığı”⁴ ve dolayısıyla ölçülülük ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etti. Genel Kuruldaki teklif ile eşit olarak paylaşma oranını yüzde 40'tan yüzde 30'a indirilerek Mahkemenin orantılılık eleştirisi aşılımaya çalışılmaktadır.

İdari yargıda vergi, tam yargı ve iptal davalarının istinaf ve temyiz incelemesine tabi tutulması ancak belli bir mali sınırı aşan davalar için söz konusu olabilmektedir. Ancak örneğin 2024 itibarıyla istinafa başvuru için

3 Kanunun içeriğine ilişkin paylaşılan açıklamalar büyük oranda TBMM Başkanlığına sunulan kanun teklifinin gerekçelerine dayanılarak hazırlanmıştır. Bkz. “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına: Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”, TBMM, 3 Temmuz 2024, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/WebOnergeMetni/c3d4bbf9-eb20-4e80-ac3d-e7772a54c139.pdf>, (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2024).

4 Anayasa Mahkemesi, Esas Sayısı: 2022/100, Karar Sayısı: 2023/114, Karar Tarihi: 22/06/2023.

275 bin Türk lirası olan bu sınırın davanın açıldığı tarihte mi yoksa hükmün verildiği tarihte mi aranacağı hususlarında mevzuatta açık bir hüküm bulunmamaktadır. Söz konusu boşluk Danıştay içtihatları doğrultusunda istinafa veya temyize esas olan karar tarihi itibarıyla mali sınırın belirlenmesiyle dolduruluyordu.

Anayasa Mahkemesi ise somut norm denetim yoluyla önüne gelen bir itirazda temyiz “kanun yoluna başvuru açısından hangi tarihteki mali sınırın uygulanacağı hususunun açık, net ve tereddüde yer vermeyecek şekilde düzenlenmemiş olması nedeniyle kuralın kanunilik şartını taşımadığı” sonucuna ulaşarak ve bahse konu mali sınırın altında davalarda “ilk kez davacılar aleyhine hüküm kuran bölge idare mahkemesi kararına karşı temyiz kanun yoluna başvurulamamasının hükmün denetlenmesini talep etme hakkına orantısız bir sınırlama” getirdiğini belirterek bu sınıra ilişkin, 2577 sayılı Kanun’un 46/1, b hükmünü iptal etmiştir.⁵

Teklif iptal kararını dikkate alarak yaptığı düzenlemeyle “istinaf veya temyiz yoluna başvurulabilecek kararların belirlenmesinde ise ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesince nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır esas alınır” hükmünü getirmektedir. Ayrıca temyiz koşulunu sağlamasa da (920 bin Türk lirasından aşağı olan) istinaf kanun yolundaki kaldırma kararı üzerine yeniden karar verilen davalar için Danıştaya temyiz başvurusu imkanı getirilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin verdiği bir başka iptal kararı yine somut norm denetimi yoluyla önüne gelen soy bağının reddi davasına ilişkin kural hakkındadır. Türk Medeni Kanunu’nda yer alan babalık karinesine göre “Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır” (m. 285).

Ancak Kanun baba ve çocuğa soy bağının reddi davasını açarak babalık karinesini çürütebilme imkanı tanırken anaya doğurduğu çocuğun kocadan olmadığını ileri sürerek yargı mercilerine başvurma olanağı vermemektedir. Anayasa Mahkemesi ise bu düzenlemenin özel hayata saygı gösterilmesini isteme hakkı

bağlamında etkili başvuru hakkını ihlal ettiğini belirterek iptal kararı vermiştir. Teklifte anaya da doğumdan başlayarak en geç bir yıl içinde soy bağının reddi davası açma hakkı tanınmıştır.

Diğer yandan Anayasa Mahkemesinin adalet müfettişlerinin görev, yetki ve sorumluluklarının Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değil ancak kanunla düzenlenmesi gerektiği yönündeki 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 47. maddesinin ikinci fıkrasına ilişkin verdiği iptal kararı⁶ doğrultusunda kanunla düzenleme yapılması öngörülmektedir.

Anayasa Mahkemesi kararları başlığında son olarak değinilmesi gereken husus Mahkemenin kadının evlendiği erkeğin soyadını alma zorunluluğuna ilişkin Medeni Kanun hükmünü iptal etmesidir. Mahkeme kadının “evlenmeden önceki soyadının evlendikten sonra da tek başına kullanılması bağlamında kadın ve erkek arasında kuralla öngörülen farklı muamelenin eşitlik ilkesini ihlal ettiği sonucuna” ulaşmıştı.⁷ Teklif iptal edilen kuralı benzer şekilde yeniden düzenlemektedir. Teklif sahipleri gerekçede anne ve babanın ayrı soyadlarını kullanmalarının çocuk üzerinde olumsuz etkiler doğurması ve çocuğun kullanacağı soyadının belirlenmesi tartışmasının “Türk toplumunun temeli olan aile bütünlüğüne zarar verebileceği”ni vurgulamaktadır.

YARGININ HIZLI İŞLEMESİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Teklifte yargının daha hızlı işlemesi için istinaf mahkemeleri hukuk dairelerinin kendilerini görevli görmeme ve dosyayı görevli daireye gönderme kararını en geç bir ay içinde verebileceği düzenlenirken bu süre dosya görevli olduğu gerekçesiyle kendisine gelen daire için iki hafta olarak belirlenmektedir.

Diğer yandan özellikle sosyal medya platformlarının yaygınlaşması hakaret suçlarının sayısında büyük bir artışa yol açmış ve bu durum, gündeminde

⁶ Anayasa Mahkemesi, Esas Sayısı: 2018/118, Karar Sayısı: 2023/180, Karar Tarihi: 26/10/2023.

⁷ Anayasa Mahkemesi, Esas Sayısı: 2022/155, Karar Sayısı: 2023/38, Karar Tarihi: 22/02/2023.

⁵ Anayasa Mahkemesi, Esas Sayısı: 2023/36, Karar Sayısı: 2023/142, Karar Tarihi: 26/07/2023.

insanın vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar gibi hayatiyet arz eden konular bulunan ceza yargısına önemli bir iş yükü olarak yansımıştır. Nitekim *Yeni Şafak* gazetesinin haberine göre Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı her dört ceza davasından biri hakaret gerekçesiyle açılmaktadır.⁸

Bu bağlamda yapılan düzenlemeyle, şikayete bağlı olan hakaret suçlarında şikayet süresinin, her ne suretle olursa olsun fiilin gerçekleştiği tarihten itibaren iki yılı geçmeyeceği ve hakaretin mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde dava açılmayacağı, uzlaştırma yoluna gidilmeyerek ön ödeme hükümleri uygulanacağı belirtilmektedir.

Ayrıca ceza muhakemesine ilişkin bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olan uzlaştırmaya ilişkin bir değişiklik yapılarak, ceza muhakemesinde uzlaştırmacı olabilmek için hukuk fakültesi mezunu olma şartı aranması öngörülmektedir.

HUKUK MESLEKLERİNDEKİ İNSAN KAYNAĞI NİTELİĞİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER

Bilindiği üzere hukuk mesleklerinde insan kaynağı niteliğini artırmak amacıyla Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı ve İdari Yargı Ön Sınavı getirilmiştir. Belli bir yeterliliğe sahip olan mezunların hukuk mesleklerinde istihdam edilmesini hedefleyen bu sınavlara ilişkin yapılan düzenleme ile gerçekleştirecek yenilikler şunlardır:

- Soru sorulacak alanlar arasında milletlerarası hukuk, milletlerarası özel hukuk, genel kamu hukuku ve sosyal güvenlik hukukunun dahil edilmesi
- Yönetmelikle yeni soru alanlarının eklenebilmesi için yürütmeye yetki verilmesi
- Sınav soru sayısının 120'ye çıkarılması

⁸ Oğuzhan Ürüşan, "Hakaret Sektörü Yargıyı Yoruyor", *Yeni Şafak*, 22 Ocak 2024.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

Diğer taraftan milletlerarası hukuk ve milletlerarası özel hukuk alanları hakim ve savcı yardımcılığı sınavındaki soru sorulacak konular arasına eklenmekte; idari yargı hakim yardımcılığı sınav soru alanları arasına ise ticari işletme-şirketler hukuku dahil edilmektedir.

Yapılan bir diğer önemli düzenleme ise hakim ve savcı yardımcılığı mülakatına çağırılacak aday sayısının alınacak hakim savcı yardımcısı sayısının iki katından bir katına indirilmesidir. Böylece örneğin bin kişilik kadro için sınavda başarılı olmuş en fazla iki bin kişinin çağırılması mümkün olacaktır. Bu düzenleme hakim savcı alımlarında yazılı sınavların belirleyiciliğini artıracaktır.

Öte yandan arabuluculuk eğitimini tamamlamaları ve gerekli diğer yasal şartları taşımaları şartıyla mesleğinde en az yirmi yıl kıdeme sahip hukuk fakültesi mezunlarının arabuluculuk yazılı sınavından muaf tutulacakları hüküm altına alınmaktadır.

SONUÇ

Teklifle yargının iş yükünün verimlilik ve adil yargılama prensipleri çerçevesinde yönetilmesi, yargının insan kaynağı niteliğinin ve hak arama özgürlüğünün güçlendirilmesine ilişkin teknik düzeyde önemli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. 38 maddelik kanunla getirilen değişikliklerin yarısından fazlası Anayasa Mahkemelerinin iptal kararlarına uyum doğrultusunda yapılan zorunlu düzenlemelerden oluşmaktadır.

Bununla birlikte özellikle cezasızlık algısını ortadan kaldırmaya yönelik kapsamlı bir yasal düzenlemeye duyulan ihtiyaç varlığını sürdürmektedir. Diğer taraftan üçüncü strateji belgesinde yer alan belirli bir mesleki kıdemdeki hakim ve savcılara yönelik coğrafi teminata ilişkin düzenleme de önümüzdeki dönemin beklentileri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla yeni yasama yılında yeni kanun paketlerinin TBMM gündemine gelmesi sürpriz bir gelişme olmayacaktır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi